

(μέρος 1)

Ο Γκιόργκι Λουκάτς κατέχει ιδιαίτερη θέση ανάμεσα στους θεωρητικούς της μαρξιστικής φιλοσοφίας. Αν και το συγγραφικό του έργο θα μπορούσε σχηματικά να διαιρεθεί σε τέσσερις φάσεις **[1]**, ο θεματικός πλούτος του έργου του δύσκολα κατηγοριοποιείται σε ενότητες. Κάποιες αδρές γραμμές που χαρακτηρίζουν το έργο του είναι η Αισθητική, που αποτελεί συχνά το θεματικό του κέντρο, η Ιστορία της Πολιτικής Φιλοσοφίας και η Οντολογία του Κοινωνικού Είναι και η Ηθική στη Φιλοσοφία της Ιστορίας. Η «Ιστορία και Ταξική Συνείδηση» **[2]** του Λούκατς πρόκειται για μια μνημειώδη συμβολή στη φιλοσοφία. Το βιβλίο κυκλοφόρησε το 1923, αν και μεγάλα τμήματά του είχαν ήδη δημοσιευτεί. Το έργο αυτό υπήρξε ίσως η μόνη μείζων ανακατάληψη της μαρξικής φιλοσοφίας. Εντούτοις, το οικοδόμημα κατέρρευσε πρόωρα στα τέλη της δεκαετίας του '20. Το γεγονός αυτό δεν οφείλεται μόνο στις καταδίκες της Κομμουνιστικής Διεθνούς, αλλά ίσως οι ίδιες οι απελευθερωτικές δυνατότητες εκείνης της εποχής που χάθηκαν εκείνη την δεκαετία. Το βιβλίο εξαφανίστηκε όταν ο Ζηνόβιεφ το κατήγγειλε ως ιδεαλιστικό. Το 1958, ο Κ. Αξελός δημοσίευσε τη γαλλική του μετάφραση, χωρίς τη θέληση του Λούκατς.

Η ιστορική στροφή του Λούκατς, που χαρακτηρίζεται από την αποκήρυξη του έργου «Ιστορία και Ταξική Συνείδηση», εντοπίζεται το 1926. Στη θεωρία του δηλώνεται με την επανερμηνεία του Χέγκελ: από την υπέρβαση διολισθαίνει στη συμφιλίωση με το υπαρκτό. Ωστόσο, η συμφιλίωση αυτήν την περίοδο στα έργα του έχει μια ιδιαιτερότητα. Σε αντίθεση με τον Χάιντεγκερ, ο Λούκατς παραμένει πιστός στη θέση του ότι το προλεταριάτο μπορεί να γίνει κληρονόμος των καλύτερων παραδόσεων του αστικού πολιτισμού και ειδικότερα το Διαφωτισμού. Δεν είναι τυχαίο ότι την ίδια ακριβώς εποχή αποκηρύσσει τη δημιουργία μίας νέας προλεταριακής κουλτούρας με τον σοσιαλιστικό ρεαλισμό. Η περίφημη προλετκουλτ του σοβιετικού καθεστώτος δεν έχει τίποτα το νέο: είναι ωμή προπαγάνδα επίτευξης άμεσων στόχων. Εάν έχουμε αυτό κατά νου, συμπεραίνουμε ότι ο Λούκατς δίνει με τον περιορισμό του στην αισθητική σφαίρα καταφύγιο και συνέχεια. Κατά τη σοβιετική περίοδο, ο Αντόρνο μπορούσε να γράφει για τον μεγάλο αισθητικό του αντίπαλο: «Με όλα τούτα μένει η αίσθηση κάποιου ο οποίος σέρνει τις αλυσίδες του και φαντάζεται ότι το τρίξιμό τους είναι το εμβατήριο του παγκόσμιου πνεύματος», **[3]** εντούτοις ο Λούκατς του αντιγύριζε ότι «κλεισμένος στο γυάλινο πύργο του», εμμένοντας στη στιγμή της άρνησης του πραγματικού, δεν βλέπει όχι απλώς τη συμφιλίωση αλλά ούτε την υπέρβαση. Βέβαια, προς αποφυγήν παρεξηγήσεως, αυτοί οι στοχαστές συνδέονται με περισσότερα από ό,τι φαίνεται. Και οι δύο βλέπουν έντρομοι τον αστικό πολιτισμό να συντρίβεται με την ανάδυση των μαζικών κοινωνιών και τα επιτεύγματά του να εδράζονται στη μαζική χειραγώγηση των ενστίκτων.

Σίγουρα, η πιο μαύρη σελίδα είναι η σχέση του Λούκατς με τις δίκες της Μόσχας. Διπλές αναγνώσεις υπάρχουν πολλές, π.χ. σχετικά με την άποψή του για την «ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων», αφού από τη μία την αποδέχεται, ενώ ταυτόχρονα απορρίπτει την όποια ουδετερότητά της. Η ριζική ρήξη του Λούκατς έρχεται, τελικά, με την εισβολή στην Τσεχοσλοβακία, αλλά και με τα γεγονότα που έχουν προηγηθεί στην πατρίδα του, Ουγγαρία, με την αποτυχημένη επανάσταση του '56. Διέκρινε ότι η αστική δημοκρατία (δηλαδή η παλινόρθωση του καπιταλισμού) απειλούσε να εμφανιστεί σαν ελκυστική εναλλακτική λύση απέναντι στον καταπιεστικό υπαρκτό σοσιαλισμό. Η θέση που διατύπωνε ήταν ότι χρειαζόνταν τρεις προϋποθέσεις για να προβληθεί η σοσιαλιστική δημοκρατία ως αληθινή εναλλακτική λύση, έναντι του σταλινισμού και της καπιταλιστικής παλινόρθωσης: ο περίφημος «τρίτος δρόμος» του συμπεριελάμβανε τον εκδημοκρατισμό των κομμουνιστικών κομμάτων, την καλλιέργεια της μαρξιστικής θεωρίας και την επανασύνδεση με τις δημοκρατικές παραδόσεις των εργατικών επαναστάσεων. Και, φυσικά, όλα αυτά απαιτούσαν επίγνωση του τι είχε συμβεί. **[4]**

Ιστορικό πλαίσιο

Γεννημένος το 1885, η σκέψη του Λούκατς έμελλε να σφραγισθεί από τη συνείδηση της κρίσης, της οποίας η γενίκευση προηγούταν του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Επρόκειτο, προφανώς, για τη συνείδηση του αδιεξόδου στο οποίο είχαν περιέλθει οι δυτικές κοινωνίες της Ευρώπης, καθώς οι υποσχέσεις για ευημερία που είχε κομίσει η Βιομηχανική Επανάσταση είχαν πια μεταφραστεί σε υποδούλωση και σε εμπορευματοποίηση ολόενα και περισσότερων πτυχών της ζωής, ενώ οι αξίες που η αστική κουλτούρα ευαγγελιζόταν αποδεικνύονταν αέρας. Ήταν επόμενο να γεννηθεί η ανάγκη για ένα νέο φιλοσοφικό παράδειγμα που θα ήταν σε θέση να ανταπεξέλθει στο κοινό αίσθημα παρακμής. Είχε διαβάσει Μαρξ από τα σχολικά του χρόνια, ενώ ήταν επηρεασμένος από τους κύκλους των Κίρκεγκωρ και Βέμπερ. Δεν είχε εντυπωσιαστεί με την πλειοψηφία των θεωρητικών ηγετών της Δεύτερης Διεθνούς, όπως ο Καρλ Κάουτσκι, τον οποίο θα βάλει στο στόχαστρο στο έργο του, αλλά είχε επηρεαστεί από τη Ρόζα Λούξεμπουργκ. Στον πρόλογο του «Ιστορία και Ταξική Συνείδηση» του 1967 γράφει ότι από παιδί έτρεφε μία «απέχθεια γεμάτη υποτίμηση για τη ζωή μέσα στον καπιταλισμό», την οποία χαρακτήριζε ως μία «κατάσταση τέλει ενοχής».[5] φράση που νοηματοδοτείται πιο ολοκληρωμένα αν λάβει κανείς υπόψη ότι ήταν γιος πλούσιου Εβραίου τραπεζίτη.

Στις 21 Μαρτίου του 1919 το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα της Ουγγαρίας συμμάχησε με το Κομμουνιστικό Κόμμα σχηματίζοντας το ενιαίο Σοσιαλιστικό Κόμμα Ουγγαρίας. Ο νέος αυτός σχηματισμός υιοθέτησε το κομμουνιστικό πρόγραμμα κοινωνικού μετασχηματισμού. Με δεδομένη την παραίτηση της φιλελεύθερης κυβέρνησης του κόμη Mihály Károlyi την προηγούμενη, η Ουγγρική Σοβιετική Δημοκρατία ανακηρύχθηκε μάλλον αναίμακτα, υπό την καθοδήγηση ενός ΚΚ που μετρούσε μόλις τέσσερις μήνες.[6] Αυτή η καταπληκτική επιτάχυνση των εξελίξεων και η ευκολία με την οποία φάνηκε να αλλάζει σελίδα η ιστορία ήταν αναπάντεχη ακόμα και για τους πλέον αισιόδοξους. Οι κομμουνιστές χωρίς να έχουν βαθιές ρίζες στην εργατική τάξη, βρέθηκαν να έχουν την ευθύνη όχι μόνο για την διακυβέρνηση, αλλά και για την υπεράσπιση μίας χώρας που μετά τον πόλεμο διέτρεχε τον κίνδυνο να διαμελιστεί. Εν τέλει η Δημοκρατία των Συμβουλίων είχε μόλις 133 μέρες ζωής.[7] Μπορεί κανείς να φανταστεί την εντύπωση την οποία προκάλεσε αυτή η χιονοστιβάδα εξελίξεων στον νεαρό Λούκατς, που με μια ξαφνική μεταστροφή μπήκε στο ΚΚ τον Δεκέμβριο του 1918, εκπλήσσοντας τους γνωστούς και φίλους του[8] και μόλις τέσσερις μήνες μετά επιφορτίστηκε με τον τίτλο του «αναπληρωτή Κομισάριου για θέματα Παιδείας και Κουλτούρας». Την περίοδο αυτή ο Λούκατς επανοηματοδότησε ταχύτατα, κατ'αναλογία με την ταχύτητα των γεγονότων, τα βασικά ερωτήματα και τα μέσα με τα οποία ερμήνευε ως τότε τον κόσμο. Χαρακτηριστικό των κειμένων αυτής της περιόδου[9] είναι ότι αντανακλούν μια μετατόπιση των θέσεων του Λούκατς από ερωτηματοθεσίες περί Ηθικής σε φιλοσοφικές αναζητήσεις για την διαλεκτική της ιστορίας. Αλλά και η σκέψη του γύρω από την κουλτούρα και την αισθητική θα περάσει από τη ρομαντική σφαίρα σε μια «μαρξική αισθητική»,[10] η οποία δεν διατυπώνεται από τον Μαρξ ως αισθητική αρχή, αλλά προκύπτει πρωτίστως ως συνεπαγωγή μαρξικών προταγμάτων.

Η ιστορική δεξιά στροφή του Λούκατς, που χαρακτηρίζεται από την αποκήρυξη του έργου του «Ιστορία και Ταξική Συνείδηση», αφού αυτό καταγγέλεται ως «υπερεπαναστατικό», εντοπίζεται το 1926. Η μετατόπισή του δικαιολογείται από την υποχώρηση των επαναστατικών ρευμάτων της περιόδου 1917-1923. Το 1930 φοβερή επίδραση, που αποτυπώνεται και στα γραπτά του, θα έχουν πάνω του τα χειρόγραφα του Μαρξ του 1844. Στη συνέχεια, τα χρόνια που πέρασε στην ΕΣΣΔ, έδρασαν καταλυτικά στη ζωή και το έργο του. Η ιδεολογική του μάχη ενάντια στον φασισμό θα σημαδέψει το έργο του, βγάζοντάς τον για κάποια διαστήματα «εκτός γραμμής», ενώ, ταυτόχρονα, εξαπολύει ανοιχτή πολεμική στο ρεύμα του σοσιαλιστικού ρεαλισμού ως «μηχανικό των ψυχών», σύμφωνα με τη σταλινική πολιτική.

Η επιστροφή του τον Αύγουστο του 1945 από τη Μόσχα στη Βουδαπέστη, για να εγκατασταθεί και πάλι στη γενέτειρά του μετά από διάστημα περίπου 25 ετών, ικανοποίησε μεταξύ άλλων και το θερμό αίτημα των Ρεβάνι και Ράκοσι, καθοδηγητικών στελεχών του ΚΚ Ουγγαρίας. Το θερμό κλίμα διαδέχτηκε η επίθεση

εναντίον του για ρεβιζιονισμό στο τέλος της ίδιας δεκαετίας. Στο ενδιάμεσο χρονικό διάστημα, αν και δεν είναι μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του Κόμματος, με τις ιδιότητες του μέλους του Κοινοβουλίου, του καθηγητή Αισθητικής και Φιλοσοφίας Πολιτισμού στο Πανεπιστήμιο της Βουδαπέστης και του μέλους του προεδρείου της Ουγγρικής Ακαδημίας Επιστημών διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην ιδεολογική παραγωγή της χώρας του.

Τον Οκτώβρη του 1956 πρωτοστάτησε στα γεγονότα της ουγγρικής εξέγερσης,**[11]** η αποτυχία της οποίας ήταν τομή για το έργο του. Πιο σιωπηλός πια, εργάζεται ως στοχαστής σε ογκώδη έργα ζωής. Ως το θάνατό του παρουσιάζεται ως ένας παραγωγικός διανοούμενος, ένας άνθρωπος ζωντανός ως το έπακρο, με την παραγωγικότητά του να μην κάμπτεται. Οι υποστηρικτές του τον ονομάζουν «πατέρα της δυτικής σκέψης», «Μαρξ της αισθητικής», ενώ οι επικριτές του του χρεώνουν ως το τέλος την εξαναγκαστική του συμφιλίωση με τα ολοκληρωτικά σοβιετικά καθεστώτα. Πριν το τέλος της ζωής του, θα επαναπροσεγγίσει τα ιδανικά της νιότης του. Με κέντρο τον γαλλικό Μάη**[12]** και σε σύνδεση με όλες τις νεανικές εξεγέρσεις**[13]** που συνταράσσουν τον κόσμο, να του δίνουν νέες ελπίδες και νέα πνοή στη θεωρία του, ο Λούκατς δε θα ολοκληρώσει αυτόν τον νέο κύκλο στη σκέψη του, φεύγοντας από τη ζωή το 1971.

I. Από την ορθή ηθική στον ορθόδοξο μαρξισμό

Ο Καντ, ως οπαδός του Ρουσσώ, είχε επηρεασθεί από την ηθικοπολιτική του σκέψη. Παρά την αισιοδοξία που κυριαρχούσε στην εποχή του Ρουσσώ ως αποτέλεσμα της προόδου του Λόγου, υπήρχε έντονος προβληματισμός για ενδεχόμενη ηθική οπισθοδρόμηση, κάτι που ο Καντ συμμεριζόταν και για την δική του εποχή.**[14]** Η θεμελίωση του υπερβατολογικού υποκειμένου που αναστοχάζεται ως βάση για το οτιδήποτε προκάλεσε μια Κοπερνίκεια αντιστροφή: η γνώση μας δεν πρέπει να ρυθμίζεται με βάση τα πράγματα, αλλά τα πράγματα με βάση τη γνώση μας. Ο Καντ πρώτος είπε με τόση σαφήνεια ότι όταν προσεγγίζω γνωσιολογικά ένα αντικείμενο, το τι είναι αυτό στην ουσία του, το αν υπάρχει καν, δεν το εγγυάται κανείς. Το μόνο που υπάρχει είναι αυτό που καταγράφεται στη συνείδηση και η ανάπλαση του ερεθίσματος αυτού. Πέρα από την ικανότητα της Διάνοιας ως στείρα εργαλειακή ορθολογικότητα, έρχεται η ικανότητα του συνθετικού δημιουργικού Λόγου. Η κριτική στην ικανότητα αυτή του υπερβατολογικού υποκειμένου συνιστά την Ηθική του Καντ.**[15]** Ο Καντ διαχώρισε την επιστημονική ορθολογικότητα με την ηθική για να τα επανασυνδέσει σε ανώτερο επίπεδο - επανασύνδεση που παραμέλησαν οι νεοκαντιανοί- και υπέβαλε την Ηθική στο δυσιστικό μοντέλο διλημμάτων που προτιμούσε αντιπαραθέτοντας τον ηθικό νόμο με την ωφελιμότητα.

Ο Λούκατς, εντονότατα επηρεασμένος από τον Καντ στα νεανικά του χρόνια, συνέδεε την απόφαση της πολιτικής στράτευσης εξ αρχής με ηθικά κίνητρα.**[16]** Λίγο πριν την ένταξή του στο κομμουνιστικό κίνημα, εξετάζει τον μπολσεβικισμό ως ηθικό πρόβλημα. Πράγματι, τα ηθικά προβλήματα που ανακινεί η στράτευση για το σοσιαλιστικό όραμα τον είχαν απασχολήσει στο πρώτο πολιτικό άρθρο που γράφει «Ο μπολσεβικισμός ως ηθικό πρόβλημα».**[17]** Ο Λούκατς εδώ εξετάζει το δίλημμα περί πρακτικής και ηθικής, συνεπώς το ηθικό ερώτημα είναι τα επιτρεπτά χρησιμοποιούμενα μέσα για την επίτευξη του σκοπού. Για να βρει μία απάντηση, διακρίνει δύο θεματικές σφαίρες: την ανάλυση της ταξικής πάλης και την ανάλυση της τάσης χειραφέτησης προς μία νέα παγκόσμια τάξη. Ο Μαρξ ενοποίησε αυτά τα δύο συνδέοντας την «κοινωνιολογία» του με τη φιλοσοφία της ιστορίας. Εντούτοις, τη στιγμή της απόφασης, αυτά εμφανίζονται διαχωρισμένα και εμφανίζονται σαν δύο συστατικά: την ψυχρή πραγματικότητα και την θέληση.**[18]** Κι αυτό διότι η «κοινωνιολογική αναγκαιότητα» δεν αποτελεί μία νομοτέλεια.**[19]**

Προς το παρόν, δε βλέπει τη δυνατότητα διαμεσολάβησης και επιλέγει την ηθική έναντι της αναγκαιότητας σε ό,τι αφορά την πολιτική του στράτευση. Δεν επιτρέπεται δηλαδή, διατείνεται, η όποια παραβίαση των ηθικών αρχών στην τακτική για την επίτευξη ενός νομιμοποιημένου ηθικού σκοπού.**[20]** Στην συζήτηση περί Ηθικής,**[21]** σημειώνουμε ότι στο «Ο μπολσεβικισμός ως ηθικό πρόβλημα» ως θυσία εννοείται η ματαίωση του φρονήματος του σοσιαλδημοκράτη μέσω του συμβιβασμού και της

συμφιλίωσης. Προτρέχοντας, αναφέρουμε ότι η έννοια της συμφιλίωσης θα επανέλθει στα ύστερα χρόνια της ζωής του. Με απλά λόγια, ο νεαρός Λούκατς στη ζωή του εκείνη την περίοδο έχει να επιλέξει μεταξύ του μπολσεβικισμού που διατηρεί την καθαρότητα του άμεσου φρονήματος, όπως λέει, και επιδιώκει την άμεση βίαιη επιβολή του και των κομμάτων «των δημοκρατικών διαδικασιών» με κίνδυνο την τελική ενσωμάτωση. Η μεταστροφή του εκφράζεται ξαφνικά, όσο ξαφνική ήταν και η στράτευσή του. Στο «Τακτική και Ηθική» ως θυσία εννοείται η άσκηση βίας για την πραγμάτωση του σκοπού. Έχοντας ασχοληθεί με την ανάλυση της τραγωδίας, παρουσιάζει τον επαναστάτη ως τραγικό ήρωα, του οποίου η ματαίωση εξυπηρετεί το «Πνεύμα» της ιστορίας.**[22]** Η «πίστη» του είναι αυτή που θα γεφυρώσει το χάσμα στο προαναφερθέν δίλημμα, που θα γεφυρώσει την «εμμενή πράξη» και το «βασιλείο του υπερβατικού».**[23]**

Πολύ λίγο αργότερα, ο Λούκατς φαίνεται να γνωρίζει πλέον ότι αυτό που χρειάζεται δεν είναι ένα δίλημμα μεταξύ πραγματικότητας και ουτοπίας, μεταξύ «είναι» και «δέοντος είναι», αλλά η χάραξη ενός ενδιάμεσου θεωρητικού δρόμου που οδηγεί από τη ένα στο άλλο, ενός δρόμου πολύ συνθετότερου από αυτόν της απλής «πίστης», ενός δρόμου που συνδέεται με τη φιλοσοφία της ιστορίας. Φαίνεται να προσπαθεί να απεμπλακεί από την άρνηση των «ρεαλιστικών» λύσεων προς χάριν μίας αέναης πεσσιμιστικής τραγικής αγωνίας του ρομαντισμού που τόσο τον είχαν διαμορφώσει έως τότε.**[24]** Έτσι, το δίλημμα μπορεί να υπερβασθεί, χωρίς το ένα σκέλος να απορροφήσει το άλλο. Μεταφέροντας τα λόγια του από το «Τακτική και Ηθική»: καλά είναι τα μέσα στα οποία η ιστορικοφιλοσοφική διαδικασία γίνεται συνείδηση και πραγματικότητα, θα πρέπει αντίθετα να είναι κακά όλα τα μέσα που θολώνουν αυτήν την συνείδηση.**[25]**

Δεν πρέπει να συνάγει κανείς το συμπέρασμα ότι η ατομική επιλογή με βάση τον τελικό σκοπό θα λύσει όλες τις συγκρούσεις. Παρά την όποια εναρμόνιση εξασφαλίζει η ιστορική συνείδηση, αυτή δεν είναι κάποια χρυσή λύση, αλλά ένα μέτρο. Ο Λούκατς απαιτεί από το άτομο: να πραττει με τέτοιο τρόπο σαν να εξαρτιόταν από την πράξη ή την απραξία του η αλλαγή της μοίρας του κόσμου.**[26]** Η συνείδηση εδώ δεν αντιμετωπίζεται ως επιφαινόμενο, αλλά ως οργανικό τμήμα της οντολογικά οριζόμενης κοινωνικής ολότητας.

II. Τι είναι ορθόδοξος μαρξισμός;**[27]**

Αν το ερώτημα αυτό ετίθετο υπό την έννοια της σχολαστικής εξέτασης γεγονότων και θεωριών σαν αυτά να ήταν βιβλικά εδάφια, δεν θα είχε καμιά αξία. Με αυτήν, περίπου, την αιχμή ξεκινά ο Λούκατς να αναπτύσσει τη σκέψη του, μέσα σε μια συγκυρία, όπου η αντιπαράθεση γίνεται με εδάφια από τα γραφτά του Μαρξ και του Ένγκελς. Η μαρξιστική ορθοδοξία για τον Λούκατς έγκειται στην πεποίθηση ότι στον διαλεκτικό μαρξισμό ανακαλύφθηκε η σωστή μέθοδος, η οποία μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να επαναεπεξεργασθεί ακόμα και ο ίδιος ο μαρξικός λόγος. Υπό ποιο πρίσμα, όμως, οφείλουμε, κατά τον Λούκατς, να εμβαθύνουμε στην θεωρία;

Η θεωρία μεταχηματίζεται σε υλική δύναμη μόλις καταλάβει τις μάζες. [...] Δεν αρκεί η σκέψη να ωθεί μέχρι την πραγματικότητα, είναι αναγκαίο η ίδια η πραγματικότητα να ωθεί μέχρι τη σκέψη.**[28]**

Θα φανεί τότε ότι ο κόσμος κατέχει από καιρό το όνειρο ενός πράγματος του οποίου πρέπει να κατέχει μονάχα τη συνείδηση, για να το κατέχει πραγματικά.**[29]**

Μόνο αν η συνειδητοποίηση εκπροσωπεί το αποφασιστικό βήμα που η ιστορική διαδικασία πρέπει να κάνει προς τον σκοπό της και αν η ιστορική λειτουργία της θεωρίας συνίσταται στην ενδυνάμωση αυτού του βήματος η θεωρία αυτή βρίσκεται στην ουσία της μαρξικής μεθόδου. Αν είναι δοσμένη μια ιστορική κατάσταση, στην οποία η σωστή γνώση της κοινωνίας μετατρέπεται για μια τάξη σε άμεσο όρο της επιβεβαίωσής της στον αγώνα, αν γι'αυτήν την τάξη η γνώση που έχει για τον εαυτό της σημαίνει ταυτόχρονα γνώση της κοινωνίας στη συνολικότητά της, η τάξη είναι υποκείμενο και αντικείμενο της

γνώσης ταυτόχρονα και τότε ενοποιείται η θεωρία με την πράξη. Το μυστικό της ύπαρξης του προλεταριάτου αναγγέλλει τη διάλυση της παραδοσιακής τάξης του κόσμου. Από την ουσία της αυτή είναι η έκφραση, στο πεδίο της σκέψης, της ίδιας της επαναστατικής διαδικασίας. Η θεωρία μετασχηματίζεται σε αναγκαίο βήμα και ταυτόχρονα σε υπόσχεση για το επόμενο. **[30]** Ανακύπτει, λοιπόν, το πρόβλημα της σημασίας των γεγονότων. Μπορούν αυτά να προσανατολίσουν την τάξη και σε ποιο βαθμό;

Ο εμπειρισμός αρνείται ότι τα γεγονότα είναι τέτοια μόνο εντός μίας μεθοδολογικής επεξεργασίας, που διαφοροποιείται σύμφωνα με τον σκοπό. Δε βλέπει πως ακόμα και η πιο φτωχή σε σχόλια ταξινόμηση γεγονότων είναι κι όλες μια ερμηνεία. Ο ίδιος ο καπιταλισμός κατασκευάζει την κοινωνία έτσι κι εκεί ακριβώς βρίσκει την ουσία του ο οπορτουνισμός. Ο Μαρξ περιγράφει διεισδυτικά αυτή τη διαδικασία «αφαίρεσης» όταν μιλά για την εργασία και το εμπόρευμα και δεν ξεχνά να αναφέρει ότι πρόκειται για μια ιστορική ιδιομορφία, ενώ στη βάση αυτού εντάσσονται οι έννοιες φετιχοποίηση, πραγματοποίηση, αλλοτρίωση. Αυτή η αφαιρετική ορθολογικότητα εκλαμβάνεται από την αστική σκέψη ως επιστημονική πρόοδος. Πώς μπορεί να είναι, ωστόσο, όταν αμελεί την ιστορική της χαρακτήρα; Συμπεραίνεται ότι πρόκειται για μέγιστη ανακρίβεια η επιχείρηση αντικειμενοποίησης των γεγονότων. Αυτό που προτείνει λοιπόν ο Λούκατς στο πρώτο δοκίμιο του «Ιστορία και Ταξική Συνείδηση», επανεπεξεργασμένο από το ομότιτλο κείμενο του «Τακτική και Ηθική» που ολοκληρώνεται το 1922, είναι η εξ αρχής κριτική αντιμετώπιση των φαινομένων.

Η οριστική μορφή των οικονομικών σχέσεων, έτσι όπως εκδηλώνεται στην επιφάνεια, στην πραγματική τους ύπαρξη (και γι' αυτό οι παραστάσεις των παραγόντων τους ζητούν αποσαφήνιση σ' αυτήν) διαφέρουν σημαντικά στον εσωτερικό δομικό πυρήνα τους και κρυμμένη σ' αυτόν είναι η ανατροπή τους. **[31]**

Αντίστοιχα, ο ιδεαλισμός αντικαθιστά τη διαδικασία αναπαραγωγής της πραγματικότητας στη σκέψη με τη διαδικασία διάρθρωσης της ίδιας της πραγματικότητας, ενώ στη σκέψη, το συγκεκριμένο είναι σύνθεση και όχι σημείο εκκίνησης. **[32]** Από την άλλη, ο χυδαίος υλισμός περιορίζεται στην αναπαραγωγή προσδιορισμών προς χάριν ακρίβειας, χωρίς καμία σύνθεση στην ολότητα. Η έννοια της ολότητας στη σύγχρονη εποχή δεν είναι απλώς μία φιλοσοφική αφαίρεση. Αναφέρεται με πραγματικούς όρους παγκόσμια στο πεδίο της οικονομίας και της πολιτικής, αλλά και στην καθημερινή ζωή, στη στάση απέναντι στον κόσμο ολόκληρου του φάσματος των αντιφάσεων. Με την απόκρυσή της, αποκρύπτεται ο ιστορικά μεταβατικός χαρακτήρας του καπιταλισμού από την αστική οικονομία μέχρι το πεδίο της σκέψης. **[33]**

Κατά τον Λούκατς, λοιπόν, είναι η διαλεκτική θεώρηση της ολότητας που φαινομενικά απομακρύνεται από αυτό που εκλαμβάνουμε ως ορθολογική πραγματικότητα. **[34]** Η ολότητα είναι τελικά μη επιστημονική έννοια. Η ορθότητα μίας τέτοιας αντίληψης αποκαλύπτεται μόνον όταν θέτουμε στο κέντρο το υπόστρωμα της μεθόδου: τον ανταγωνισμό παραγωγικών δυνάμεων και σχέσεων. Η μέθοδος, αντίθετα, των θετικών επιστημών, της εργαλειακής ορθολογικότητας, δεν αναγνωρίζει καμία αντίφαση. Αν μεταξύ θεωριών υφίσταται κάποια αντίφαση αυτό είναι σημάδι ατελούς σταδίου και τείνει να εξαλειφθεί. Το γνωστικό ιδεώδες των φυσικών επιστημών, τελικά, όταν αναφέρεται στην κοινωνική ανάπτυξη, είναι μέσο της αστικής ιδεολογίας. Συνεπώς, για την κυριαρχία είναι θέμα ζωής και θανάτου να μελετά την παραγωγή και την αναπαραγωγή της σαν να ήταν η μορφή της καθορισμένη και προορισμένη σε αιώνια διάρκεια. Είναι σημαντικό να αντιμετωπίζει τις αντιφάσεις της σαν επιφανειακά φαινόμενα. Κάπως έτσι προκύπτει και η κλασική οικονομία (π.χ. κευνσιανισμός)- στην ανιστορικότητα.

Οι καθορισμοί του πραγματικού πρέπει να εκλαμβάνονται ως αρνήσεις, λέει ο Λούκατς, δανειζόμενος την έννοια της μη-ταυτότητας του Χέγκελ. Η συζήτηση κατά της οποίας στρέφεται ο Λούκατς παρουσιάζεται, λοιπόν, ως εξής: η επίκληση του επιστημονισμού στον μαρξισμό απαιτεί να εξοβελιστεί από αυτόν η διαλεκτική. **[35]** Απαιτείται ο μαρξισμός να βασίζεται πια αποκλειστικά στα «γεγονότα». Στη συζήτηση της Δευτέρας Διεθνούς, όταν ο Μπερνστάιν λέει ότι ο τελικός σκοπός δεν είναι τίποτα μπροστά στο κίνημα, ενώ ο Κάουτσκι ανυψώνει τον τελικό σκοπό στα ύψη, ο Λούκατς βλέπει και στους δύο τον ίδιο

βιασμό της επαναστατικής διαλεκτικής, προς χάριν της «πραγματικότητας».

Η αντίθεση, λοιπόν, μεταξύ περιγραφής μιας μερικής πλευράς της ιστορίας και της ιστορίας ως ενιαίας διαδικασίας είναι μεθοδική. Αν παρά την οξεία κριτική στον καπιταλισμό και την αναγνώριση των τάσεων της ανάπτυξής του, τις θεωρούμε ανεξάρτητες δεν θα μπορούμε ποτέ να εκλάβουμε την μεγάλη εικόνα, η οποία δεν είναι απλώς η αμοιβαία επίδραση αντικειμένων με σχέσεις αιτιότητας που κατά τα άλλα είναι αμετάλλακτη. Επίσης, σημειώνεται ότι η καπιταλιστική διαδικασία δεν παράγει μόνο υπεραξία, αλλά αναπαράγει και την ίδια την καπιταλιστική σχέση. Η παραγωγή και η αναπαραγωγή θα δημιουργήσουν, εν τέλει, την πραγματικότητα. Ο Λούκατς υπερβαίνει τους αναστοχαστικούς προσδιορισμούς του Καντ, τις συλλαμβάνει ως ιδεολογήματα, των οποίων ο περιοριστικός χαρακτήρας θα πρέπει να αναδειχθεί μέσω της διαλεκτικής ανάλυσης. Αυτή θα δείξει ότι οι προσδιορισμοί αυτοί δεν είναι αιώνιοι, αλλά αποτελούν μορφές σκέψης της αστικής κοινωνίας.

Ένας νέγρος είναι ένας νέγρος. Μόνο σε καθορισμένες συνθήκες γίνεται σκλάβος. Μια κλωστική μηχανή μόνο σε καθορισμένες συνθήκες γίνεται κεφάλαιο. Ο χρυσός από μόνος του δεν είναι χρήμα, η ζάχαρη δεν είναι η τιμή της. **[36]**

Αυτό που είναι πραγματικό είναι αναγκαίο στον εαυτό του. [37]

Ο Μαρξ επιτίθεται στον δάσκαλό του, λέγοντας ότι ο Χέγκελ δεν έχει ξεπεράσει τον δεισμό μεταξύ σκέψης και είναι, θεωρίας και πράξης, υποκειμένου και αντικειμένου με τη διαλεκτική του. Σ' αυτό το σημείο εννοείται ότι δεν προχώρησε πιο πέρα από τον Καντ. Αυτή η μυθολογία της έννοιας, που χαρακτηρίζει το εγγελιανό μοντέλο διαλύθηκε οριστικά από τον Μαρξ. Ο Χέγκελ δεν έφτασε ποτέ στις πραγματικές δυνάμεις που κινούν την ιστορία. Η έννοια της δυνατής αυτοσυνειδησίας της εργατικής τάξης, όπου αίρεται η διάκριση μεταξύ υποκειμένου και αντικειμένου, δεν σημαίνει παρά τη στιγμή που η επαναστατημένη τάξη αναγνωρίζει τον εαυτό της ως ταυτόσημη με το σύνολο της κοινωνίας. Ο,τιδήποτε μερικό, όπως η πρόσδεση σε μια συνδικαλιστική συνείδηση, παγιδεύει τις επαναστατικές δυνάμεις.

Αφού μόνο κατόπιν εορτής, στον φιλόσοφο, το απόλυτο Πνεύμα καταφθάνει στη συνείδηση σαν πνεύμα δημιουργός του κόσμου, η δόμηση του κόσμου απ' αυτό υπάρχει μόνο στη συνείδηση, στη γνώμη και στην ιδέα του φιλοσόφου, μόνο στη θεωρησιακή επινόηση. **[38]**

Η αντιπαράθεση δόγματος και μεθόδου συνεχίζεται έντονα σε μια ομιλία του Λούκατς, επί των ημερών της Σοβιετικής Δημοκρατίας το 1919, στα εγκαίνια του Ινστιτούτου για τον Ιστορικό Υλισμό στη Βουδαπέστη. **[39]** Εδώ, αναπτύσσεται ότι μετά τη νίκη του προλεταριάτου ο ιστορικός υλισμός αλλάζει πλέον λειτουργία. Από βασικό όπλο του ταξικού αγώνα, που εξαιτίας του εργαλειακού του χαρακτήρα μπορούσε να υπολείπεται σε ακρίβεια, γίνεται τώρα μέθοδος νέας επαναστατικής επιστήμης της ιστορίας. Η έμφαση στη μέθοδο οφείλεται στην πρώιμη φάση ανάπτυξης της σκέψης του και στην εκτίμηση ότι η επανάσταση καθιστά τα δόγματα της οικονομικής εξήγησης της επιστήμης περιοριστικά.

Στην ίδια συζήτηση περί της μεθόδου του ιστορικού υλισμού, ο Λούκατς αναπτύσσει ότι είναι λάθος με την μέθοδο της απόκρυψης του όλου, που χρησιμοποιεί ο καπιταλισμός, να εγκαθιδρυθεί μία οικονομία που χρησιμοποιεί τα ίδια μέσα, αλλά έχει απλώς αντίθετο πρόσημο. Δεν γίνεται να χωριστεί το υποκείμενο με την πραγματικότητα στον ιστορικό υλισμό. Ο Λούκατς, μάλιστα, θα κατηγορήσει τον μεθοδολογικό χωρισμό του μαρξισμού ως «καθαρή επιστήμη» από τον σοσιαλισμό, **[40]** αφού αυτός νοείται μόνο από ταξική σκοπιά. Στο δοκίμιο «Ρόζα Λούξεμπουργκ, Μαρξίστρια», **[41]** μάλιστα, ο Λούκατς την επικαλείται για να τονίσει ότι η αφαιρετική απομόνωση των στοιχείων ενός πεδίου είναι μεν αναπόφευκτη, αλλά είναι αποφασιστικό το εάν αυτή η απομόνωση είναι μεθοδολογικό στοιχείο. Γι' αυτό για τον μαρξισμό δεν υπάρχει αυτόνομη επιστήμη του δικαίου, της οικονομίας, της ιστορίας. Η Ρόζα Λούξεμπουργκ καταπιάνεται μ' αυτό το πρόβλημα **[42]** στο «Η συσσώρευση του κεφαλαίου».

Η σοσιαλδημοκρατία, ως ιδεολογική έκφραση της εργατικής αριστοκρατίας που έγινε μικροαστική και συνενδιαφερόταν για την ιμπεριαλιστική εκμετάλλευση, δεν μπορούσε παρά να εννοεί την ανάπτυξη στο κενό μαθηματικών τύπων, χωρίς προβλήματα, χωρίς παγκόσμιο πόλεμο. **[43]**

Δεν είναι τυχαίο που ο ιστορικός υλισμός αναπτύχθηκε ως επιστημονική μέθοδος γύρω στα μέσα του 19ου αιώνα. Δεν είναι τυχαίο, δηλαδή, που οι κοινωνικές αλήθειες πάντα ανακαλύπτουν τη στιγμή που εκδηλώνεται σ' αυτές η ψυχή μιας εποχής. Επίσης, δεν είναι τυχαίο ότι η πολιτική οικονομία ως αυτόνομη επιστήμη προέκυψε στον καπιταλισμό, ιδιαίτερα ως επιστήμη της «φύσης», με τον άνθρωπο να γίνεται αφηρημένος αριθμός και με τον χυδαίο μαρξισμό να δρα προς την ιστορία με τρόπο αποφασιστικό στον τρόπο δράσης των εργατικών κομμάτων. Ο οικονομισμός πάντα επικαλείται τη «φυσική νομιμότητα» της ανάπτυξης. Το «ελέω Θεού» έγινε οι αιώνιοι φυσικοί νόμοι της επιστήμης.

Ένας κοινωνικός σχηματισμός δεν εξαφανίζεται μέχρι να αναπτυχθούν όλες οι παραγωγικές δυνάμεις στις οποίες μπορεί να δώσει διέξοδο. Οι καινούργιες σχέσεις θα λάβουν χώρα, αφού ωριμάσουν στο εσωτερικό της παλιάς κοινωνίας, με μοχλό την επαναστατική τάξη. **[44]**

Για έναν ψευτομαρξιστή τα θεμέλια της αστικής κοινωνίας είναι τόσο ακλόνητα, ώστε και όταν ακόμα είναι ολοφάνερο ότι κλονίζονται, αυτός όλο και ελπίζει και προσεύχεται για επιστροφή στην «ομαλότητα». Βλέπει τις κρίσεις της αστικής τάξης σαν προσωρινά επεισόδια και θεωρεί έναν αγώνα, ακόμα και σε τέτοιες εποχές, σαν παράλογη και ανεύθυνη πράξη ενάντια στο αιώνια αήττητο καπιταλιστικό σύστημα. Γι' αυτόν, οι αγωνιστές στα οδοφράγματα είναι τρελοί. **[45]**

Ο Λούκατς διακηρύσσει ότι δεν υπάρχει μοιραία το πολυαναφερόμενο χάσμα μεταξύ κινήματος και τελικού σκοπού, μεταξύ τακτικής και στρατηγικής. Με άλλα λόγια θα λέγαμε σήμερα, ότι εάν η επανάσταση είναι αυτή που καταργεί την υπάρχουσα τάξη πραγμάτων, στρατηγική είναι η κομμουνιστική απελευθέρωση και τακτική η ενιαία επαναστατική διαδικασία. Η ενότητα των δύο πρέπει να παραχθεί ως συνείδηση, ή ως συνειδητή θέαση από τη σκοπιά του όλου. Η «ωριμότητα» των συνθηκών δεν είναι τίποτα άλλο παρά η διαλεκτική μετατροπή της ποσότητας σε ποιότητα. Αυτή η στιγμή δεν μπορεί να προβλεφθεί, μπορεί να κατασταθεί ωστόσο δυνατή με τη συνείδηση του ότι κίνημα και σκοπός είναι μια ενότητα. Παραβλέπεται, ίσως, μια σημαντική διευκρίνιση. Κατά τον Μαρξ των Grundrisse, το αληθινό υποκείμενο, η κοινωνία, υφίσταται διαρκώς έξω από τον νου στην αυτοδυναμία του, όσο ο νους ενεργοποιείται μόνο θεωρητικά. Φαίνεται ότι η συνείδηση είναι το καύσιμο για να παραχθεί η ολότητα, ως βασανιστική διαδικασία ενοποίησης των στιγμών με αφετηρία τον σκοπό.

Συνοψίζοντας, κατά τον Λούκατς, η μέθοδος του Μαρξ είναι η μόνη επαναστατική διαλεκτική. Η μέθοδος μπορεί να είναι επαναστατική μόνο όταν υπερβαίνεται το χάσμα θεωρίας και πράξης. Αυτό σημαίνει πως απλώς και μόνο η ορθή σκέψη είναι μια ουσιαστική μεταβολή στο αντικείμενο. Οι έννοιες δεν είναι αφηρημένα σχήματα της σκέψης, αλλά πραγματικότητες που πρέπει να νοούνται σε μια διαδικασία αδιάκοπης ιστορικά μεταβίβασης. Τέλος, επισημαίνει την απεριόριστη κυριαρχία του όλου ως ενότητα πάνω στην αφηρημένη απομόνωση των μερών.

Στο δοκίμιο «Τι είναι ο ορθόδοξος μαρξισμός του 1919, μία εκδοχή αρκετά διαφορετική από αυτή που τελικά συμπεριλήφθηκε στο «Ιστορία και Ταξική Συνείδηση», ο Λούκατς αναλύει την αντίθεση των συνδικάτων στους αστικούς θεσμούς εξουσίας, βάζοντας τη λογική της δυαδικής εξουσίας, κάτι που θα περίμενε, ίσως, κανείς λόγω της ιστορικής συγκυρίας πάνω στην οποία διατυπώνει τη σκέψη του. Από την άλλη θίγει την ανικανότητά τους να δράσουν ως απελευθερωτικοί «αντι-θεσμοί» εάν το μόνο που κάνουν είναι να αντιτάσσουν την αφηρημένη παρόρμηση της τάξης, ή να φετιχοποιούν τη γενική απεργία ως σκοπό και όχι ως μέσον, κάνοντάς την συνιστώσα της μυθολογίας. Στο άρθρο του «Η κρίση του συνδικαλισμού στην Ιταλία» θα συμπλήρωσει το συλλογισμό του, λέγοντας ότι ο επαναστατικός συνδικαλισμός οδηγεί σε αδιέξοδο όταν αντιλαμβάνεται τη σύγκρουση μόνο στο επίπεδο του εργοστασίου και μοιραία η δικαιολογημένη άρνηση του κοινοβουλευτισμού συνοδεύεται από την άρνηση κάθε πολιτικής

δραστηριότητας. Δεν πρέπει να εκλάβουμε την κριτική αυτή ως συγκεκριμένη αποθέωση της αναγκαιότητας της πολιτικής πρωτοπορίας ως στοιχείο της μυθολογίας στο σύστημά του, ούτε ως αριστεριστικό άλλοθι για να βάλει το κόμμα από το παράθυρο στη συζήτηση. Το 1920, μάλιστα, στο άρθρο του «Για το ζήτημα του κοινοβουλευτισμού», ο Λούκατς αναφέρει ότι οι κοινοβουλευτικές εκλογές μόνο να συσκοτίσουν την ταξική συνείδηση μπορούν και να εξωθήσουν σε ομορτοουνιστικές παραχωρήσεις, για να δεχτεί την επίπληξη του ίδιου του Λένιν.

[1] Η πρώτη εγκαινιάζεται το 1902 με τα τεχνοκριτικά του πρωτόλεια και τερματίζεται με την έμπρακτη υιοθέτηση του μαρξισμού. Η δεύτερη αρχίζει με το «Τακτική και Ηθική» και απολήγει στις «Θέσεις του Blum» του 1928. Η τρίτη κλείνει με τη δημοσίευση του «Ο Νεαρός Χέγκελ» το 1947 και τέλος, η τέταρτη συμπίπτει με την τελευταία, περίπου, εικοσαετία της ζωής του και ειδικότερα με τα γεγονότα που χαρακτηρίζουν την ακαδημαϊκή του καριέρα στην Ουγγαρία

[2] Λούκατς, *“Geschichte und Klassenbewußtsein”* (ελληνικά: *Ιστορία και Ταξική Συνείδηση*, Αθήνα, Οδυσσέας, 1975)

[3] Αντόρνο, «Εξαναγκαστική συμφιλίωση», Πλανόδιον (Δεκέμβριος 2005), σελ.479

[4] Λούκατς, «Αστική και σοσιαλιστική δημοκρατία», Κριτική, 1988

[5] Η φράση είναι δανεισμένη από τον Φίχτε.

[6] Στις 21 Μαρτίου ανακηρύχθηκε η Σοβιετική Δημοκρατία, η δεύτερη κομμουνιστική κυβέρνηση μετά τη Ρωσία. Ο Κουν πήρε τη θέση του Κομισάριου εξωτερικών υποθέσεων, αλλά ήταν αναμφίβολα η κυρίαρχη προσωπικότητα της κυβέρνησης. Η πρώτη πράξη της νέας κυβέρνησης ήταν να εθνικοποιήσει την ιδιωτική ιδιοκτησία στην Ουγγαρία. Αντίθετα με τις συμβουλές του Λένιν, η κυβέρνηση του Κουν αρνήθηκε να κάνει αναδιανομή της γης στους χωρικούς και σταδιακά και για άλλους λόγους έχασε την υποστήριξη μεγάλου μέρους του πληθυσμού.

[7] Η συμμαχία σοσιαλδημοκρατών και κομμουνιστών κατέρρευσε και μέσα σε 130 μέρες τα στρατεύματα της Αντάντ εισέβαλαν στη Βουδαπέστη. Αυτό που ακολούθησε ήταν μια αιματοβαμμένη αντεπανάσταση υπό την ηγεσία του Ούγγρου Ναυάρχου Χόρτυ και ένα πογκρόμ κατά των Εβραίων και των κομμουνιστών.

[8] Kettler, *“Culture and revolution: Lucàcs in the Hungarian Revolution in 1918”*, Telos (1971), σελ.69

[9] Lukàcs, *“Taktik und Ethik, Politische Aufsätze I, 1918-1920”*, επιμ. J. Kammler & F. Benseler, Darmstadt und Neuwied, Hermann Luchterhand, 1975 (ελληνικά: *Τακτική και Ηθική*, Γρηγόρης, 1982)

[10] Τα πρώιμα έργα του, όπως τα *“Die Theorie des Romans”* (ελληνικά: *Θεωρία του Μυθιστορήματος*, Άκμων, 1978 και *Πολύτροπον*, 2004), *“Die Seele und die Formen”* (ελληνικά: *Ψυχή και Μορφές*, Θεμέλιο, 1986) απέχουν μακράν από τη μεταγενέστερη «Αισθητική» του.

[11] Το 1956, στη χώρα βαθμιαία δημιουργείται μια κατάσταση με έντονα στοιχεία εθνικής κρίσης. Προηγήθηκαν οι εξεγέρσεις στην Ανατολική Γερμανία, το 1953, και στην Πολωνία το 1956. Στην Ανατολική Γερμανία η εξέγερση δεν πήρε μεγάλες διαστάσεις Αντίθετα, στην Πολωνία έφερε (ύστερα και από συνεννόηση με τους σοβιετικούς) τον αντισταλινικό Βλαντισλάβ Γκομούλκα στην εξουσία. Οι εξελίξεις στην Πολωνία είχαν ιδιαίτερη επίδραση στους Ούγγρους.

[12] Ο Μάης του '68 ήταν το αποκορύφωμα της πολιτικής και κοινωνικής αναταραχή που ξέσπασε στη Γαλλία κατά τη διάρκεια των μηνών Μαΐου-Ιουνίου του 1968. Τα γεγονότα ξεκίνησαν από κινητοποιήσεις

των Γάλλων μαθητών και φοιτητών και επεκτάθηκαν με γενική απεργία των Γάλλων εργατών και τελικά οδήγησαν σε πολιτική και κοινωνική κρίση, που οδήγησε στη διάλυση της Γαλλικής Εθνοσυνέλευσης και την προκήρυξη εκλογών από τον τότε πρόεδρο Σαρλ Ντε Γκωλ.

[13] Γεγονότα προηγήθηκαν στις Ηνωμένες Πολιτείες, όταν ο Πρόεδρος Λίντον Τζόνσον αποσύρθηκε από την προεδρική εκστρατεία το Μάρτιο του 1968, λόγω της αυξανόμενης λαϊκής διαμαρτυρίας. Ακολούθησε στις 4 Απριλίου η δολοφονία του Μάρτιν Λούθερ Κινγκ και η φοιτητική κατάληψη και το κλείσιμο του Πανεπιστημίου Κολούμπια στις 23 Απριλίου. Στο Μεξικό, τη νύχτα της 2ης Οκτωβρίου 1968, μια πορεία σπουδαστών τελείωσε μέσα σε έναν καταιγισμό σφαιρών στην Plaza de las Tres Culturas στο Tlatelolco, στην Πόλη του Μεξικού, δέκα μέρες πριν τους Ολυμπιακούς του 1968. Στην Ιταλία και στην Αργεντινή και οι εργαζόμενοι ενώθηκαν με τη νεολαία σε αυτήν την έκρυθμη κατάσταση. Στο Βέλγιο, φοιτητές από το φλαμανδικό πανεπιστήμιο Katholieke Universiteit Leuven διαμαρτυρήθηκαν ενάντια στην επιβολή της γαλλικής γλώσσας στο πανεπιστήμιο. Στην Ανατολική Ευρώπη, φοιτητές στην Πολωνία και στη Γιουγκοσλαβία διαμαρτυρήθηκαν εναντίον της περιστολής της ελευθερίας του λόγου από το κομμουνιστικό καθεστώς, ενώ στην Τσεχοσλοβακία η Άνοιξη της Πράγας διέυρνε τα πολιτικά δικαιώματα μέχρι την καταστολή της από τη Σοβιετική Ένωση και τους συμμάχους της από το Σύμφωνο της Βαρσοβίας.

[14] Στην δεύτερη κριτική του Καντ, την «Κριτική του πρακτικού Λόγου», ο Καντ ξεκαθαρίζει την προτεραιότητα του ηθικοπολιτικού πεδίου (πολιτική και ηθική νοούνται ως αδιαίρετα πεδία) έναντι του γνωσιολογικού. Με άλλα λόγια, ξεκαθαρίζει την προτεραιότητα του πρακτικού, έναντι του καθαρού Λόγου.

[15] Πρόκειται για την δεύτερη Κριτική του Καντ, την «Κριτική του πρακτικού Λόγου».

[16] Όπως αναφέρεται και στον πρόλογο για το «Ιστορία και Ταξική Συνείδηση» του 1967 από τον ίδιο τον συγγραφέα, σελ 35.

[17] Δημοσιεύθηκε στο ουγγρικό περιοδικό τον Δεκέμβρη του 1918 και συμπεριλαμβάνεται ως κείμενο στο βιβλίο «Τακτική και Ηθική».

[18] Στο σημείο αυτό ο Λούκατς μεταφέρει το καντιανό δίπολο περί πρωτογενών ικανοτήτων της αντίληψης και των πρακτικών νόμων που προκύπτουν μετά από την αναεπεξεργασία των ερεθισμάτων από τα πρώτα, τα οποία ονομάζει κατηγορίες.

[19] Αυτή η μαρξική παραδοχή δεν έχει διαστρεβλωθεί ακόμα από τους παραχαράκτες του ιστορικού υλισμού.

[20] Βέβαια αυτό το πρόβλημα δεν θα ήταν ακριβώς έτσι διατυπώσιμο στον Καντ, αφού το έργο του δεν οδηγεί σε διατύπωση καθολικών ηθικών νόμων. Αντίθετα, το τεχνικό ζήτημα περί των μέσων απαντάται εκεί, εφόσον προσδιορισθεί η θέληση ως «παθολογικό» χαρακτηριστικό, που είναι άρα μεταβαλλόμενο, εμπειρικά εξαρτημένο και εγωιστικό.

[21] Η ομάδα του Λούκατς στο ΚΚ χαρακτηριζόταν και ως «τάση των ηθικιστών» από Kettler: "Culture and revolution, σελ.76

[22] Löwy, «Μαρξισμός και επαναστατικός ρομαντισμός» σελ. 41-45. Συζήτηση με τον δραματουργό φίλο του Paul Ernst

[23] Ως μεταφορά της καντιανής πίστης στο Λόγο στα μέτρα του ηθικού προβληματισμού του Λούκατς

[24] Η ρομαντική επίφαση των ηθικών προβλημάτων, έτσι όπως τα αντιμετώπιζε, τον έκαναν ευαίσθητο

και στη θεματολογία του Σορέλ, με τα γραπτά του οποίου ήρθε σε επαφή μέσω του Έρβιν Ζάμπο. Άλλωστε, κύρια ιδέα του Σορέλ ήταν η αναγκαιότητα της υποταγής της πολιτικής στην ηθική. Από τη σκέψη του Σορέλ, ο Λούκατς θα αντλήσει επίσης όχι τόσο τη λατρεία της βίας, αλλά την περιφρόνηση του κοινοβουλευτισμού, του σοσιαλιστικού ρεφορμισμού και του ηθικού ιδεαλισμού του. Για μια ενδελεχή αναφορά στη σχέση της σκέψης του Λούκατς και του Σορέλ βλ. το κείμενο του Λεβυ, Γκέοργκ Λούκατς και Ζωρζ Σορέλ, στο Γκέοργκ Λούκατς: Ερμηνευτικές προσεγγίσεις, σε επιμέλεια Χρύση-Σαγκριώτη από τις εκδόσεις Αλεξάνδρεια, μετάφραση Μάρω Τριανταφύλλου. Στο ώριμο έργο του, ο Σορέλ θα αντιμετωπιστεί ως μέρος μιας ανορθολογικής κριτικής της προόδου. Στην «Καταστροφή του Λόγου» ο Σορέλ εμφανίζεται ως τυπικός εκπρόσωπος της μικροαστικής εξέγερσης και της συντηρητικής ρομαντικής κριτικής στη δημοκρατία. Πολύ αυστηρά αναφέρεται ότι ο μύθος του Σορέλ είναι τόσο κενός περιεχομένου που θα μπορούσε να συμβαδίσει με τον δημαγωγικό μύθο του φασισμού.

[25] Taktik und Ethik, σελ. 47

[26] Ο κάθε άνθρωπος φέρεται να έχει την ευθύνη για κάθε ανθρώπινη ζωή που χάνεται στον αγώνα. Υπεύθυνη τώρα είναι η συμπεριφορά που εξάγεται από την ιστορική συνείδηση της σημαντικότητας του ρόλου της και όχι εκείνη που εμμένει στην Ηθική ενός δεδομένου ιστορικού πλαισίου.

[27] Τίτλος του πρώτου δοκιμίου στο «Ιστορία και Ταξική Συνείδηση». Το ερώτημα, το οποίο κυριαρχούσε τις μαρξιστικές συζητήσεις εκείνης της εποχής, τέθηκε από τον Κάουτσκι, ενάντια στον οποίο στρέφεται ο Λούκατς την εποχή της γερμανικής επανάστασης του 1918, αφού ενώ μιλά για την διασφάλιση του ορθόδοξου μαρξισμού, εγκαταλείπει την επανάσταση.

[28] Μαρξ, «Κριτική της φιλοσοφίας του δικαίου του Χέγκελ»

[29] Μαρξ, «Γράμμα στον Ρούγκε», 1843

[30] Εδώ έγκειται η ανεπάρκεια του Ένγκελς στο Αντι-Ντύρινγκ, όπου ενώ λέει ότι στη διαδικασία πρέπει να καμφθεί η μονομερής αιτιότητα στη σχέση ολοκλήρωσης, η σχέση αντικειμένου και υποκειμένου στην ιστορική διαδικασία ούτε που αναφέρεται. Έτσι, παύει η διαλεκτική να είναι επαναστατική μέθοδος. Έτσι, το προνόμιο του ρευστού σχηματισμού της έννοιας γίνεται καθαρά «επιστήμη». Προβάλλεται η νόμιμη αμετάλλακτη πραγματικότητα μέσω της κλασικής οικονομίας, του αστικού αισθητικού υλισμού.

[31] Μαρξ, «Κεφάλαιο», Τόμος III, σελ. 238

[32] Στον Καντ η πρωτογενής αισθητηριακότητα αντιλαμβάνεται το αρχικό ερέθισμα και το αναθέτει στη Διάνοια, η οποία παραλαμβάνει μια παράσταση μέσω της υπερβατολογικής φαντασίας. Η διαδικασία αυτή δεν εγγυάται την αντιστοίχιση της παράστασης στην πραγματικότητα αλλά εξαρτάται από την υπερβατολογική υποκειμενικότητα.

[33] Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα ο Χάιντεγκερ με τους αχρονικούς του νόμους

[34] Ο Βόλφγκανγκ Φριτς Χάουνγκ[34] σημειώνει ως κριτική, ότι αντί ο Λούκατς να διεκδικήσει τα γεγονότα και τον ρεαλισμό, όπως κάνει η Ρόζα Λούξεμπουργκ με την επαναστατική της Realpolitik, τα εγκαταλείπει στα χέρια του αντιπάλου, χτίζοντας έτσι το μύθο της επανάστασης ως διαδικασίας ενάντια στα γεγονότα στο δοκίμιο: «Υποκείμενο-Αντικείμενο και Αντικειμενοποίηση» (Μετάφραση Γ.Ηλιόπουλος). Το δοκίμιο συμπεριλαμβάνεται στην έκδοση: Γκέοργκ Λούκατς: Ερμηνευτικές προσεγγίσεις, σε επιμέλεια Χρύση-Σαγκριώτη από τις εκδόσεις Αλεξάνδρεια. Η παρατήρηση ίσως θα είχε μεγαλύτερη σημασία, αναφερόμενη στον νεαρότερο Λούκατς, όπου σε έργα όπως το «Ψυχή και Μορφές», σε συμφωνία με τον Λασκ, προσπαθεί να μονώσει την ηθική, τη θρησκεία και την αισθητική έναντι της υπαγωγής τους στη λογική.

[35] Η άρση του ανορθολογικού μέσω της διαλεκτικής προϋποθέτει την αποδοχή της αλλοίωσης μέσα στις έννοιες και τη θεμελίωσή τους μέσα από την άρνηση.

[36] Μαρξ, «Μισθωτή εργασία και κεφάλαιο»

[37] Χέγκελ, «Φιλοσοφία του Δικαίου

[38] Μαρξ, «Η αθλιότητα της φιλοσοφίας»

[39] Πέμπτο κατά σειρά δοκίμιο που συμπεριλαμβάνεται στο «Ιστορία και Ταξική συνείδηση» με τίτλο: «Η αλλαγή της ιστορίας του ιστορικού υλισμού».

[40] Ο Λούκατς θα εξαπολύσει επίθεση στον Ρούντολφ Χίλφερντινγκ για το έργο του «Το χρηματιστικό κεφάλαιο»

[41] Δεύτερο κατά σειρά δοκίμιο στο «Ιστορία και ταξική συνείδηση»

[42] Η πρώτη έκφραση της αντίληψης αυτής θα μπορούσαμε να πούμε ότι δημοσιεύθηκε στο «Οι προϋποθέσεις του σοσιαλισμού» του Μπερνστάιν στο όνομα της «ακριβούς επιστήμης».

[43] Ρόζα Λούξεμπουργκ, « Η συσσώρευση του κεφαλαίου». Επισημαίνεται, στη συνέχεια, ότι αυτή η θέση είναι πολύ πιο καθυστερημένη και από αυτή των αστών.

[44] Μαρξ

[45] Λούκατς, «Μια μελέτη πάνω στην ενότητα της σκέψης του Λένιν

Άννα Β.

Πηγή:2467kollontai